

KİŞİLİK VE
KARAKTER
GELİŞİMİNDE

ÇOCUKLUK SIRRI

GÖZDEN
GEÇİRİLMİŞ
YENİ BASKI

Adem Güneş

Önsöz

Yaşanılabilir bir toplum inşasını arzu edenler çocukluk sırrından güç almalıdırlar. Zira çocukluğun özünde, koca bir toplumu değiştirebilecek, bitmek tükenmek bilmeyen büyüü bir güç vardır. Bu, yetişkinin ruhunu örten kalın duvarları yıkabilecek ve oradan sıcacık şefkat hissini uyandırabilecek olan tek ve biricik güçtür. Yeter ki yetişkinler, çocuğa hükmetmeyi bir marifet zannetme yanılgısından çıkıp sevgi ve şefkat hislerini yeniden canlandırabilecek olan çocuklarına, güven içinde kendilerini bırakabilsinler...

Maalesef günümüz yetişkinleri, çocuklara o heybetli dik duruşlarının ardındaki büyüklük tutkunlukları ile baktıkları için, böyle büyük bir gücün insanlığa getirebileceği faydalardan habersiz; kendilerince bir gelecek inşasına soyunmaktadırlar. Fakat çocukların insan ruhunda uyandıracığı sevgi ve şefkati hesaba katmadan inşa edilecek olan bir hayat, insanlık tarihinin en acınacak yaşam tarzı olacaktır.

İnsan ruhunun yeniden uyanışı çocuklarla olacaktır.

Bu uyanış, çocuklar için bir şey yapmakla değil, çocuklarla işbirliği yapmaya çalıştıkça gerçekleşecektir!..

Adem Güneş

Pedagojide Anadolu Ekolüne Giriş

Anne-baba demek, çocuk rehberi demektir; çocuğunu hayata hazırlayan gönüllü rehber. Hem de öylesine gönüllü ki, bu emeğinin karşısında ne para kazanır, ne de mülk. Aksine bunların her birini çocuğunun eğitimi yolunda feda eder. Hal böyle olunca, pek çok samimi anne-baba, tabii olarak çocuk eğitimi konusunda bilgi içeren kaynaklara yöneliyor, çocuğu ile çözemediği sorunlarda yol tarifi sormak için uzman yardımına başvuruyor.

Her ne kadar günümüzde çocuk eğitimiyle ilgili yüzlerce kitap olsa da, anne-babalar çocukları ile sorun yaşamaktan tamamen kurtulamıyor. Zira çocuk yetiştirmek her zaman kitaplarda yazılanlar gibi olmuyor. Veya uzmanların verdiği tavsiyelerdeki kadar basit olmuyor.

Bu konuda anne-babaların en ciddi yanılgısı, çocukları ile problem yaşamadıkları sürece her şeyin yolunda gidiyor olduğunu sanmalarıdır. Halbuki çocuk dünyası öyledir ki, çocukluk yıllarında her şey yolunda gibi görünse de, birçok problem yetişkinlikte ortaya çıkmaktadır.

Hatta bir zamanların çocuğu evlenip eş olduğunda, ya da kendi çocuğuna annelik (veya babalık) yapmaya başladığında, çocukluk döneminde yaşadığı sorunlar bir bir gün yüzüne çıkmaktadır. Bu nedenle, her anne-baba, göz bebeği evlatları dünyaya gelmeden evvel, bir baykuş dikkati ile 'çocukluk sırrı'nı öğrenmeye gayret sarf etmelidir. Böylece sorunlar baş göstermeden, sorunlarla ilgili bilgi birikimine sahip olurlar.

Başka bir deyişle, anne-babalar, henüz problemlerle karşı karşıya kalmadan 'problem çözme yeteneği' geliştirmiş olurlar. Aslında günümüz ebeveynlerinin ellerinde 'kendilerine has' problem çözme yeteneği olmadığı için aile içinde karşılaştıkları ufak-tefek sorunlar bile ya kördüğüm oluyor ya da çözümsüzleşerek bir sonraki güne taşınıyor.

Pratik tecrübelerimiz gösteriyor ki aile içinde problem çözme yeteneğinden yoksun bir ebeveyn karşılaştığı problemleri çoğunlukla ya şiddet kullanarak bastırmaya ya da karşısındaki kişiyi ezerek problemin üzerini kapatmaya gayret sarf etmektedir. Böylesi bir durum, aile içinde bireylerin 'kişiliklerinin' bozulmasına sebep olduğu gibi, 'karakter sahibi' olmalarına da engeldir.

Çocuk dünyasını hissedemeyen bir anne-baba, çocuğunu iyi bir şekilde yetiştirmek istediği halde, çocuğunun kişilik ve karakterini bozduğunun çoğu zaman farkında bile değildir. Çocuk terbiyesi, çocuğu hissetmeden olmaz! Ayrıca her anne-baba mutlak surette çocukluk sırrını öğrenmeli ve problem çözme yöntemi olarak şiddet ve cezadan kendini arındırmalıdır. Çünkü ceza, şiddet ve baskı ile çocuk terbiyesi olmaz. Olsa olsa içinde farklı, dışında farklı, iki kişilikli suni bir insan çıkar ortaya. Bu noktada cevap verilmesi gereken en

önemli soru, “Çocuk dünyasını kimin tarifi ile tanıyacağız?” sorusudur. Birçok anne-baba zanneder ki sadece tek bir çocuk terbiye yöntemi vardır. Bu nedenle bazen televizyon ekranlarında duydukları bir uzmanın görüşünü tek doğru görüş, bazen okudukları kitaplardaki bilgilerin tek doğru bilgi olduğu kanısına kapılırlar. Halbuki gerek uzman görüşleri, gerekse okunan kitaplardaki bilgiler, o konunun uzmanı olan kişinin çocuk eğitiminde benimseydiği yöntemlerle ve kendi bakış açısıyla yakından ilgilidir.

Başka bir deyişle, her uzman, kendini yetistirdiği kaynaklardan yola çıkarak kazandığı bakış açısıyla anne-babalara tavsiyelerde bulunur, eserler ortaya koyar. Ancak her uzmanın aynı bilgi kaynağını kullanmadığı düşünülürse, neredeyse uzman sayısınca çözüm önerisi olabilir. Örneğin bir uzman, Almanya'da hâkim olan çocuk terbiye yöntemlerini benimsemişse, onun anne-babalara tavsiye ettiği çözüm önerilerinde Almanya'daki çocuk terbiyesine ait izleri görebilirsiniz. Veyahut Rusya'da kullanılan pedagojik prensipleri benimseyen başka bir uzmanın yazdığı kitaplarda, verdiği konferanslarda Rusya'nın pedagojik prensiplerinden faydalanarak birtakım bilgileri aktardığını hissedersiniz...

Bu açıdan değerlendirildiğinde görülür ki, tek bir pedagoji yoktur. Buna bağlı olarak da tek bir çocuk eğitimi yöntemi de yoktur!

Çocuk Eğitimi Kültürden Bağımsız Değildir

Dünya üzerinde, çocuk eğitiminde birçok yol ve yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerin birçoğu, doğal olarak ülkemizi de tesir altına almaktadır. Çocuk eğitiminde özellikle Batı kaynaklı modeller, kitaplar ve uzman

görüşleri oldukça yaygındır. Üzülerek görmekteyiz ki günümüzde anne-babalar, kendi çocukluk yıllarında duygusal sağlımlıklarını kaybettikleri için, kendi çocukları ile bir iç genişliği içinde ilişki kurmakta zorlanmaktadırlar.

Bu zorluk, anne-babaları yaşadıkları problemleri önce görmezden gelmeye, sonra da çocuklarını suçlamaya itmektedir. Güncel dilde sıklıkla kullanılan "Aman, çocuk değil mi işte, düşe kalka büyür!" veya "Peygamberler bile çocukları ile imtihan olmuş" tesellisi çocuğu ile baş edemeyen bir anne-babanın problemi normalleştirme çalışmasından başka bir şey değildir. Problemler ne kadar görmezden gelinirse gelinsin, gözden kaybolmaz... Yıllar sonrasında çocuk-ebeveyn çatışması olarak patlak verir. İşte bu aşamada, kendi yetersizliğini bastırmak için bir ebeveynin yapacağı tek şey kalmaktadır, çocuğunu suçlamak; "Allah belanı versin, sen nasıl bir evlatsın... Verdiğim emeklere yazıklar olsun, bunu nasıl yaparsın... Seni doğuracağıma taş doğursaydım keşke... Boynun altında kalsın... Annelik hakkımı helal etmiyorum..."

Tüm bu acı dolu sözler abartı değil, çocukları ile acı çeken anne-babaların günümüzde söylediği sözlerdir.

Halbuki çocuk eğitiminin bir metodolojisi vardır. Bilinmesi gereken ayrıntılar vardır. Çocuk eğitimi günümüzde bir bilim dalıdır. Yıllarca çocuk eğitimi yaşamın birinci önceliği halinde tutan Anadolu insanı maalesef son dönemde çocuk eğitimi bir rastgelelik içinde gerçekleştirdiğini görmemektedir.

Biz, çocuk ruhundan böylesine uzaklaşmayı, kendi deyim ve atasözlerimize kadar yerleştirirken 'bilim dünyası' çocuk eğitiminde, deney ve gözlemlerde oldukça mesafe kat etmiştir. Bu, takdire değer ve saygı

uyandıran bir başarıdır. Hatta modern dünya çocuk ruhunu öyle ciddiye almış ki bu sahada bir de bilim dalı oluşturmayı başarmıştır. Bu bilim dalına 'pedagoji' ismi verilmiştir. Bu kelimenin köküne bakıldığında peda 'çocuk', goji de 'bilim' demektir. Yani en basit tarifi ile pedagoji bilimi, çocuk bilimi demektir. Pedagoji bilimi anne-baba ve eğitimcilere çocuk ruhunun derinlikleri hakkında bilgiler aktarmaya çalışır.

Modern dünya pedagoji biliminde son on yıllarda böylesi bir hızla ilerlerken, ülkemizde (maalesef) pedagojiden, yani çocuk mühendisliğinden oldukça uzaklaşmıştır. Öyle ki, üniversitelerimizde pedagoji bölümleri dahi kapatılmıştır.*

Dünya, çocuk biliminde birbiri ardına keşifler, gözlemler ve uygulamalar gerçekleştirirken ülkemizdeki üniversitelerde 'pedagoji' bölümlerinin kapatılması, ülkemiz adına acı verici bir tablodur. Hal böyle olunca, kendi coğrafyasında pedagoglar yetiştiremeyen bir ülkeye, çocuk terbiyesinde hâkim unsur olarak yabancı kaynakların girmesi, yabancı terbiye yöntemlerinin bir 'kurtarıcı' şeklinde anne-babalara sunulması kaçınılmazdır.

Batı dünyası, çocuk ruhu ile yirminci yüzyıldan sonra çok ciddi olarak ilgilenmeye başlamış olsa da, Anadolu topraklarında—son dönem hariç olmak üzere—yüzyıllarca göz kamaştırıcı bir çocuk eğitimi sistemi uygulandığı da bir gerçektir. Öyle ki, birçok uzman dünya üzerindeki ilk ve tek çocuk merkezli devlet olarak Osmanlı Devleti'ni

* 1982 yılında Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından alınan bir kararla Türkiye'deki üniversitelerde Pedagoji bölümleri kapatılmıştır. Bunun yerine Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) bölümleri oluşturulmuştur. Halbuki PDR gibi çok gerekli olan bir bilim dalının üniversitelere ihdas edilmesinin Pedagoji bölümlerinin kapatılmasıyla uzaktan yakından bir ilintisi olamaz. Zira Pedagoji ayrı bir bilim dalı, Psikolojik Danışmanlık ve Rehber Öğretmenliği ayrı bir bilim dalıdır.

tarif etmektedir. Üniversitelerimizde pedagoji bölümleri kapansa da, ülkemizde pedagoğlar yetişmese de Anadolu Pedagojisi'nin hedefi, 'her eve bir pedagoğ' idi.

Nasıl ki bugün çocuk eğitimi konusunda uzmanlaşmış kişiye, 'pedagoğ' deniyorsa, Osmanlı'da da bu işi profesyonel olarak yapan kişilere, 'mürebbi' (bayanlara da 'mürebbiye') denirdi. Mürebbi veya mürebbiyeler, çocuk terbiyesinde anne-babalara büyük destek oluyor, onların yanılıp da yanılışa düştükleri her hususta hemen yakınlarında bulunuyorlardı.

Pedagoji biliminde gerilememiz, anne-babaların çocuk eğitime ait bilgileri başka kültürlerin kaynaklarından öğrenmek istemesi gayet normaldir. Ancak, pedagojik süzgeçlerden geçmeden alınan bilgiler bu defa da doku uyumsuzluğuna neden oldu. Örneğin, henüz 'ruhsal özgürlüğün' tam olarak yerleşmediği ülkemizde, çocuğunu ruhsal özgür olarak yetiştirmeye çalışan anne-babalar bir süre sonra çocuklarını 'saygısız' olarak görmeye, okulda öğretmeleri ile çatışmalar yaşamaya başladılar. Halbuki pedagoji kültürden bağımsız olamaz ve her toplum kendi değerleri ile eşgüdüm içerisinde geliştirdiği pedagojik kaynakları kendi insanları ile paylaşmaktadır. Bir toplumda iyi sonuç veren pedagojik yöntemler, bir başka toplumda aile içi kaosa yol açabilir. Bu yüzden, bu topraklarda daha önce hiç duymaya alışık olmadığımız türden anormal çocuk davranışları aklımızı başımızdan alır oldu. Örneğin, Anadolu Pedagojisi'nin uygulandığı binlerce yıllık dönemde hiçbir çocuk annesini dövmüyor, hiçbir çocuk kardeşini kesip sandığının içine saklamaya çalışmıyor ve hiçbir çocuk daha çocukluk yıllarında depresyon geçirmiyordu.

Halbuki çok uzak olmayan bir geçmişte, pedagojik bilgilerle tanışmamış birçok kültürde, çocuğun içindeki kötülüğü bastırmak için şiddet kullanmanın bir zorunluluk olduğuna inanılıyordu... Aynı dönemde Anadolu'da çocuk, aile içinde 'aziz bir misafir' olarak kabul görüyordu. Çocuğun kişilik ve karakterine zarar gelmemesi için azami dikkat ediliyordu.

Birçok kültür, çocukluk sırrından habersiz, çocuklarını 'ceza' ve 'şiddet' ile 'adam etmeye' çalışırken Anadolu topraklarında evdeki aziz misafire—bırakın ceza verilmesini—kaşların dahi çatılması, 'insan ruhuna' saygısızlık olarak kabul ediliyordu.

Bir dönemler göz kamaştırıcı bu çocuk terbiye yöntemi, birçok Batılı gözlemcinin de dikkatini çekmiştir. Anadolu Pedagojisi'ni yerinde gözlemlemek üzere Anadolu topraklarına gelmişlerdir. Bunlardan biri, A. Ubcini'dir:

"... Çocuklarını bundan daha fazla sevgi, itina ve şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum. İşin garibi, bütün bu şefkatle ihtimamın annelerden çok, babalarda derinleşmiş olmasıdır. Cuma günleri (Cuma, Osmanlı'da tatil günüdür) veya bir bayram günü, Osmanlı Türkü'nün, çocuğunun elinden tutup sokakta gezdirmesi, adımlarını çocuğunun adımlarına göre ayarlaması, çocuğunun yorulduğunu görünce onu omzuna alması veya bir aralık dinlendiği kahve peykesinde yanına oturtup en derin şefkatle konuşarak çocuğun bütün hareketlerini dikkatle takip etmesi görülecek şeydir."

Adımlarını çocuğun adımlarına uyduracak derecede çocukla hemdem olmuş Anadolu insanının ruh halini, Batılı bir gözlemci hayranlıkla aktarıyor. Aslında bu, bugünkü pedagojinin aradığı baba modelinin fotoğrafıdır. Bu göz kamaştırıcı model, Anadolu topraklarında mü-

kemmel insanların yetiştirilmesinde uygulanan modelin bizzat kendisidir.

Belki bundan dolayıdır ki, Anadolu Pedagojisi içinde yer alan bu prensiplerden biri olan çocuğun ritmini bozmadan eğitim alması, Montessori Eğitim Sistemi'nin** en önemli unsurlarından biri haline dönüşmüş. Anadolu Pedagojisi'nde yüzyıllardır uygulanan 'çocuğun ritmini bozmadan eğitim alması' prensibini biz kaldırıp rafa koyarken, Montessori Eğitim Sistemi'nde bu prensibin uygulanmaya başladığını görüyoruz. Dahası bu prensibin çocuk ruhuna ne kadar yatkın olduğu ve başarıyı ne kadar artırdığı bilimsel araştırmalarla da ortaya çıkınca, bu durum dünya çapında tescillenerek 'Montessori Eğitim Sistemi'nin başarısı olarak literatüre geçiyor.

Bir zamanlar bize ait olan pedagojik usul ve yöntemleri, bir süre sonra yabancı kaynaklarda görüp de hayranlıkla izlememiz ne kadar dramatik bir tablo değil mi? Belki işin en trajik yanı, günümüzde çocuk yetiştirme konusunda çaresizce yol arayan anne-babalara, bütün bu gerçeklerden habersiz olarak, farklı kültürel kaynaklı pedagojik tavsiyelerin çare olarak sunulmasıdır. Halbuki, pedagoji bilimi her ne kadar bazı durumlarda kültürden bağımsız unsurlar taşısın da—zira çocuk, her yerde çocuktur—kültür farklılıkları hesaba katılmadan çocuk terbiyesi için verilen tavsiyeler, yeni problemlerin kaynağı olacaktır. Çünkü birtakım pedagojik tavsiyeler, o toplumun temelini oluşturan örf-âdet ve yerel kültür-

** Montessori Eğitim Sistemi; Maria Montessori'nin geliştirdiği, çocuklara ceza ve mükâfat prensipleri olmadan, onların kişilik ve karakterlerine özen gösterilerek uygulanan eğitim sistemidir. Akademik araştırmalarda dünyanın en başarılı eğitim sistemi olarak kabul edilmektedir.

den bağımsız olamaz. Hatta birçok durumda pedagojik tavsiyeler bölgesel olarak bile farklıdır.

Mesela, İzmirli bir ailenin normal kabul ettiği şey, Kayserili bir aile için anormal görülebilir. Hatta aynı şehirde ve aynı mahallede bulunan, farklı etnik kökene mensup ailelerin çocuklarının eğitiminde karşılaştıkları benzer problemler için ürettikleri çözüm yolları bile birbirinden farklı olabilir. Aynı ülke içinde dahi böylesi farklılık gösteren pedagojik tavsiyeler, bir de 'ayrı' ülkelerle kıyas edilecek olursa, takip edilecek usullerin ve verilen tavsiyelerin ne kadar farklılık göstereceğini tahmin etmek güç değildir.

Alman bir ailenin çocuk yetiştirmedeki hedefi ile İngiliz bir ailenin yöntemleri aynı olabilir mi hiç? Ya da Fransız aile yapısıyla Türk aile yapısının ve çocuk terbiyesine bakışının aynı olması mümkün mü? Değil! Çok basit bir örnek verecek olursak Batı kültüründe çocuk terbiyesinde esas olan, çocuğun 18 yaşına geldiği andan itibaren anne-babasından ayrılması, bireyselleşmesi ve kendi ayakları üzerinde durabilmesidir. Yani Batı Pedagojisi'ndeki hedef, çocuğun belli bir yaşa erişince aileden 'kopabilecek' duygu dünyasına sahip olmasıdır. Çocuğun ailesinden kopması ile birlikte,—örneğin—dinî tercihinin kendisinin yapması gayet normaldir.

Hıristiyan bir aile, çocuğunun "Artık ben kiliseye gitmeyeceğim, Tanrı'ya da inanmıyorum" demesine karşı, "Bu senin tercihin oğlum, kendi hayatın sana ait" diyebilir ve kenara çekilebilir. Ya da Batı'da aileler, çocuklarının cinsel kimliğini değiştirmesini, o çocuğun bireysel hakkı olarak değerlendirebilirler. Her ne kadar eşcinselliğe karşı olsalar da çocuklarının bireysel tercihlerine saygı göstermek adına bu durumu 'olgunlukla' kabul edebi-

lirler. Bu yüzden diyoruz ki, pedagoji, kùltürden bağımsız olamaz. Bir kùltürde 'hoşgörù' ile karşılanacak olan bir davranış, başka bir kùltürde 'kâbus' gibi algılanabilir.

Anadolu Pedagojisi'nde Hedef, Duyarlı Çocuk Yetiştirmektir

Birçok kùltürde, anne-babalar çocuklarının acımasız bir dünyaya geldiğine, bu acımasız dünyada onların duygusal olmaması gerektiğine inanırlar. Buna göre yaşam, ölümüne mücadele edilmesi lazım gelen bir varlık savaşı alanıdır ve hayat bir mücadeleden ibarettir. Bu mücadelede de güçlü olan kazanacaktır. Bir bireyin bu mücadelede ayakta kalabilmesi için acıma hissini, merhamet hissini; yani duygusal hislerinin en alt seviyede kullanılması gerektiğine inanılır.

Başka bir deyişle, yaşam mücadelesi verilirken duygu dünyası işlevsel olmamalıdır. Duygularını hissederek yaşamaya çalışan kişi, acıları karşısında kendini çaresiz hissedebilir ve hayat yolculuğunu devam ettiremez... Buna göre, 'duygularını hisseden çocuk yetiştirme'nin yanlış olduğuna, böyle çocukların hayatta başarılı olmayacağına, duygularına yenik düştükçe dibe doğru düşeceğine inanılır. İşte bu nedenle, böylesi pedagojik yöntem kullanan toplumlardaki bireylerin yüz ifadesi donuktur, duyguları hep kontrol altındadır. Duyguların dışa vurulması bir acizlik belirtisi olacağı için, 'duyguda kontrol, davranışta disiplin' prensibine göre hareket edilir.

sınırlıdır. Evlilikler bile “Yarın ne olur ne olmaz” denilerek, ayrılık durumunda kişinin bekârlığı sırasında edindiği malların eski sahiplerine verilmesi prensibiyle kurulur.

Duyguların bastırıldığı, kişinin kendinden başka dostunun olmadığı düşüncesinin benimsendiği pedagojik öğretinin hedefi ‘bireysel’ çocuk yetiştirmektir. Henüz bireysel olmak ile ‘birey’ olmak arasındaki farkın bilinmediği bir dönemde gelişen bu düşünce, ilişkileri oldukça zarara uğratmıştır. Halbuki, bugün artık biliyoruz ki pedagojik olarak sağlam çocuk, “birey kalarak birlikte olmayı başarabilen” çocuktur. Çocuğun birey olmayı becerebilen yanı, kendi gibi olmayı başarabilmesini ve birlikte olmayı becerebilen yanı da ilişkileri becerebilmesini sağlayacaktır. Eğer insanın tek başına yaşayabilecek bir yeteneği olsaydı, ‘bireysel’ olması teşvik edilebilirdi. Ancak insan canlısının duygusal ihtiyaçlarını giderebilmesi için başka insanlarla ilişki kurmaya ihtiyacı vardır. Bu gerçek bizlere çocuğun ‘duygu dünyasının sağlam’ kalarak yetişkinliğe erişmesinin ne kadar önemli olduğunu öğretti.

Bu sağlamlık, ne kendi ayakları üzerinde kalamayacak kadar zayıflığa, ne de başkalarına ihtiyaç duymadığı yanılığını oluşturacak kadar duyarsızlığa neden olmamalı.

Hedef bu olunca, doğal olarak uzmanların da cevap aradığı soru, “Bireysel çocuk nasıl yetişir?” oluyor. Bu soruya da, “Çocuğun belli bir yaşa geldiğinde aileden kopup bireysel hareket edebilmesi için, duygusal yönünün ağır basmayacağı bir tarzda yetiştirilmesi gerekir” cevabı veriliyor.

Çocuğun ‘duygusal’ olarak yetiştirilmemesi gerekir ki, yarın aileden kopacağı sırada, “Anneciğim, senden

ayrılmıyorum" demesin. "Çocuk, bu yaşam mücadelesine duygusal davranarak girerse hayat ona hep acı verir" diye hesap edilir. Bu yüzden, çocuğun erken yaşta duyguya yabancılaştırılmasına, acılar ile baş başa bırakılmasına, acılara tahammül edilebilmesi için duygusal yoksunluklar içinde kalmasına pedagojik bir prensip olarak bakılmaktadır. Böylece çocuğun annesinden en erken dönemde ayrılmasına, anne ile çocuk arasında duygusal bağların çoğalmamasına gayret edilir. Çocuğun duygularını kullanmasının önüne geçilmeye çalışılır.

Bunun için, daha doğumu takip eden birkaç ay içinde ayrı bir odaya alıştırılması adına, çocuğun ağlamalarına boyun eğilmemesi, anne kucağını istediğinde kucağa alınmaması, anneye alışmaması adına bütün duygusal çabalarının karşılıksız bırakılması prensibi geliştirilmiştir. "Çocuk ne kadar erken yaşta duygu dünyasını terk ederse, ileriki yıllarda o kadar duygusallıktan ve acıları hissetmekten kurtulur" diye düşünülür.

Bunun tam tersi olarak, Anadolu Pedagojisi'nde bir insanın duygu dünyasını kullan(a)mıyor oluşuna, 'hastalıklı bir ruh hali' olarak bakılır. Zira insan, duygu dünyasını kullanabildiği kadar insandır! "Yaşam çok acımasız" diye, bir çocuğun duyarsızlaştırılması, acılara karşı hissetme yeteneğinin kaybolması, insanlığının da kaybolması şeklinde değerlendirilir. Çünkü Anadolu Pedagojisi'nde, 'insan, hissedebildiği kadar insandır.'

His dünyasını kullanmaktan kaçınan bir kişi ne evliliğinde, ne dostluklarında, ne de sosyal hayatta başarılı olur. Çevresindeki kişilere 'huzur' veremez.

dalık açısından bakıldığında insan ilişkilerinde yetersiz kalmaktadır. Çünkü empati, “Kişinin, karşısındaki kişiyi anlayabilmesi, kendini onun yerine koyabilmesi” diye tarif edilmektedir. Oysa anlamak, çoğu defa zihinsel olarak karşı taraftaki kişiye yakınlaşmaktır. Daha önceki bilgilerimiz bizlere, insan ilişkilerini ‘anlamaya’ dönük bir öğretiyi tavsiye ederken, Anadolu Pedagojisi çocuk eğitiminde anlamamanın da ötesinde kişinin karşı taraf-takini ‘hissetmesini,’ acıyı ve sevinci aynı ile ‘kendinde duymasını’, böylece ‘duygudaş’ olmayı hedefler. Bir başka deyişle ‘eşduyum’ kavramının kullanılmasını tavsiye eder. Birçok kültürde yeni yeni gelişen ‘eşduyum’ öğretisi, Anadolu Pedagojisi’nin temelini oluşturur. Anadolu Pedagojisi’nde duygular bastırılarak değil, yaşatılarak insan olunur. Çünkü insan, hissedebildiği kadar insandır.

Bu yüzden ki, kişileri sadece anlamaya çalışmak—empati kurmaya gayret etmek—kültürümüzde öyle bir yer etmiş ki bizi “Ateş düştüğü yeri yakar” yanılığınca kadar sürüklemiş. Halbuki, Anadolu Pedagojisi’nde, bir yüreğe ateş düştü mü, herkesin yüreğinin yanması beklenir. Yahut deyimlerimize bakın, “Her koyun kendi bacağından asılır” veya “Gemisini kurtaran kaptandır” gibi birçok deyim ve atasözü var ki Anadolu Pedagojisi’nin özülle taban tabana zıttır.

Bir insanın ihtiyacı olan şey, anlaşılmaktan daha çok, hissedilmektir. Anlamak; duyguları işin içine koymadan, zihinsel olarak bir kişiye yakınlaşmaya çalışmak demekken hissetmek; karşıdaki kişinin acılarını kendi acısı gibi ‘duymak’ demektir. Empati, daha çok duygusal alanın becerisi gibi anlaşılrsa da aslında beynin davranışsal bir yeteneğidir. Genellikle duygular işin içine konulmadan, ‘acıyı aynı ile’ hissetmeden, akıl ile algılama sürecidir.

Evet, böyle bir yetenek, kimi yerlerde gereklidir ve kullanılmalıdır. Özellikle yönetim becerilerinde, empati sahibi bir yöneticinin, yönetiminde bulunan kişileri anlayarak iletişim kurması olmazsa olmazlardandır. Ancak bu, çocuk terbiyesinde ve aile içi iletişimde kullanılmaya kalkılırsa, eşlerin birbirlerinden, çocuğun anne-babasından duygusal olarak beslenmesinin önüne geçilmiş olunur. İşte bu tıkanıklık noktasında Anadolu Pedagojisi'nin görkemli bir ruh halini görüyoruz: diğergâmlık.

Diğergâmlık, akıldan ruha inme, muhatabıyla kişinin 'hemhal' olması, 'acıyı aynı şekilde hissetmek, ayrı vücutlarda aynı ruhu taşır vaziyete gelmek olarak karşımıza çıkıyor. Böyle olunca, bir anneden çocuğunu anlaması beklenilmez, hissetmesi beklenilir. Eşlerden birbirlerini anlamalarının ötesinde, birbirlerini hissetmeleri beklenir. Örneğin, babası vefat etmiş bir kadın, evde sessiz ve hüzünlü bir şekilde ağlıyorken onunla empati kuran eşi yanına gelip "Seni anlıyorum, babanın vefatı çok acı verici bir duygu, kendine hâkim olursan acılarını daha az hissedersin" diye empatik bir yaklaşım sergilese, böyle bir yaklaşımdan kişi yeterince doyum sağlayamaz.

Diğergâm bir eş ise içeride sessizce ağlayan eşinin yanına gider, sesini dahi çıkartmadan, onun acısını kendi ruhunda duyar, aynı eşi gibi, kendisi de acı çeker vaziyette, usul usul gözyaşı döker. Bu sırada kadın başını kaldırsa, kendisine hiçbir şey söylemeyen fakat acısını kendisi gibi hissettiği gözlerinden belli olan eşine karşı derin bir yakınlık hisseder. Çünkü duygusal yakınlık, duyguların akıl ile ölçülmesiyle değil, aynı şekliyle karşımızdaki tarafından yaşanmasıyla gerçekleşir.

Dolayısıyla Anadolu Pedagojisi, bir hedef olarak diğergâm çocukların yetişebilmesini arzu eder. Sadece

insanları ve onların acılarını hissetmek değil, bir çiçeği, bir kelebeğin kanat çırpınısını hissetmek... Hatta gözlerini kapadığında kâinatın uğultusunu hissetmek, Anadolu Pedagojisi'nde asıl hedeftir.

Bu yüzdendir ki, 'duyabilmek' bu pedagojide ayrı bir anlam ifade eder. 'Duymak' kulakla olmaz, ruhla olur. Kulak, duyma işlevi için bir araç olsa da asıl duyan yer 'ruhtur.' Kulak, duymanın başlangıcını oluşturan mekanik sistemse de duymanın karşılığı olan yer, içsel bir yerdir. Duymak, insanın kalbine dokunan ince bir sızıdır. Örneğin, kişinin yağmurlu bir havada gözlerini kapayıp cam kenarına geldiğinde, yağmurun damlalarını duyması kulakla gerçekleşmez. Bu tam da yüreğine, usulca bir dokunuş gibidir.

Ya da bir ayrılık haberini duyan kişinin gözlerinin hafifçe nemlenmesi, duyu dünyasına dokunan bir şeylerden dolaydır, kulağındaki sestten değil. İşte bu açıdan bakıldığında, 'duymak' denilen fiilin Anadolu Pedagojisi'ndeki karşılığı, kişinin hissedebilmesi, hissetme yeteneğinin hâlâ varolmasıdır. İçine dokunan bir sevinci, neşeyi, mutluluğu, hüznü ve sızıyı hissedebilmesidir...

Duyabilmek, ancak hissedebilen bir insanda olabilecek bir yetenektir. Hisseden çocuk yetiştirmek ise Anadolu Pedagojisi'nin özünü oluşturur. Buna göre, çocuğun annesini hissetmesi gerekir ki ona yaşlılık döneminde "Öf" bile demesin. Çocuk öyle duyarlı olmalı ki, komşusu açken kendisi tok yattığında rahatsız olsun. "Bana ne komşumdan" diyerek kendi yaşamını duyarsızca devam ettiren bir yetişkin, belki kendi işlerini yapabilen, kendi ayakları üzerinde durabilen, hatta başarıdan başarıya koşan biri olsa da, Anadolu Pedagojisi'nde sağlıklı bir ruha sahip olarak görülmez.

Anadolu Pedagojisi, insanın duygularını bastırmadan geliştirmesini, duyguda özgür, davranışta disiplin içinde olmasını hedefler. Anadolu Pedagojisi'nin yüzyıllardır uyguladığı bu prensip, günümüz modern psikolojisinin temel niteliğini de oluşturmaktadır.

Örneğin, yaramazlık yapan bir çocuğa ceza vermek, onun duygularına zarar vereceği ve bir süre sonra da duyarsızlaşmasına neden olacağı için, çocuk terbiyesinde 'asla' ceza yöntemi kullanılmaz. Çünkü çocuğa ceza vermek; onun benliğini incitmek ve duygularına acı vermek anlamına gelir. Bir süre sonra çocuk, benliğinde hissettiği bu acılar ve incinmişliklerle kendi ruhunu duymaktan vazgeçeceği için çocuk terbiyesinde cezaya asla yer yoktur.

İzah etmeye çalıştığımız bu farklılıklar, “diğer pedagojik yöntemler kötüdür” veya sadece “Anadolu Pedagojisi iyidir” anlamına gelmez. Aksine, her kültür kendi değerleriyle yoğrulmuş bir pedagojik standart belirlemiştir ve o kültürdeki anne-babalara yol göstericilik yapmaktadır. Bu yol bir kültür için doğru olabilir, ancak aynı metotlar, hiçbir pedagojik filtreden geçirilmeden, olduğu gibi, bir başka kültürde uygulanmaya çalışıldığında, doku uyuşmazlığı yaşanır. Bir pedagojik prensibin bir kültürden bir başka kültüre transferi bazen yıllar, bazen yüzyıllar alır.

Pedagojide Anadolu Ekolü

Bütün bu gerçeklerden yola çıkarsak, bu eserle birlikte oluşan Anadolu Pedagojisi ekolünün dünya pedagoji bilimine ne kadar büyük katkı sağlayacağı çok açıktır. Sadece ülkemizde değil, çocuklarının duyarlı ve his-

sedebilen çocuklar olmasını isteyen dünya üzerindeki birçok anne-babaya da Anadolu Pedagojisi bir ışık olur.

Geçmişte dev bir coğrafya üzerinde hayat bulan, barış ve sükûnet içinde, insanları bir arada tutmayı başaran Anadolu Pedagojisi, bugün yeniden mercek altına alınmalıdır. Batı'da pedagoji sahasında bir Rita Kramer, Piaget, Van der Horst, John Bowlby, Alice Miller, Maria Montessori gibi isimler çıktığı halde, neden bu coğrafyada pedagojiye yön verecek dev isimler ve ekoller çıkmasın? Neden bu topraklar, kendi değerlerini hesaba katarak pedagojik analizler yapan uzmanlar yetiştirmesin?

Çocuklarını farklı kültürlerin pedagojik tavsiyeleri doğrultusunda ceza ve mükâfat ile eğitmeye çalışan anne-babalar, kendi kültürel mirasları olan Anadolu Pedagojisi'ne baktıklarında, ceza vermenin ne kadar yanlış bir terbiye yöntemi olduğunu görürler. Üstelik, çocukların ceza ile terbiye edilmeye çalışılırken, duygu dünyalarının nasıl duyarsızlaştığını görecekseler, onlara rüyalarında bile ceza vermekten korkarlardı.

Düşünün ki hayvan terbiyesinde ceza, mükâfat ve şartlı refleks bir dönem kullanılmış olsa da—örneğin sirklerde kırbaçlayarak aslan terbiye etmek, ayakları yakarak ayıları oynatmaya çalışmak—bunlar terbiye yöntemi olmaktan çıkartıldı. Hayvanlarda bile terbiyenin aslı unsurunun güven duygusu olduğu iyice gözler önüne serilmeye başlandı. Örneğin, İngiliz Davranış Bilimci Kevin Richardson, hayvanların ceza veya mükâfat ile terbiye edilmesine karşı çıktı. Bu hususta canını dahi tehlikeye atarak vahşi aslanlarla nasıl işbirliği yapabileceğini gösterdi. Sırf bunu kanıtlamak için, Güney Afrika'daki Johannesburg'da bulunan bir hayvanat

bahçesinde 120 kiloluk dev aslanlarla birlikte yaşamaya başladı. Onların yatağında geceleyip sabahları onlarla birlikte uyanarak kahvaltı yaptı. Su birikintilerinde onlarla birlikte yüzdü...

Nasıl oluyordu da cüsseli vücutlarıyla pençe attığı dev hayvanları yere seren ve onları vahşice yiyen aslanlar, Kevin'a saldırmıyordu!

Kevin bu müthiş sırrı açıkladığında herkes şaşkındı. Sır, 'güven duygusu' idi.

Eğer birlikte yaşadığı bu aslanlara küçük bir ceza vermiş olsaydı, aslanların saldırısına uğramaktan kendini alıkoyamazdı. Zaten böyle bir ölüm tehlikesini de atlattı. Bir gün birlikte yaşadığı aslanların ölümcül saldırısına uğradı. Etrafındaki kişiler Kevin'ı aslanların elinden son anda kurtardılar. Uzun süre tedavi gören İngiliz davranış bilimci kendisiyle yapılan röportajlarda, aslanlara bu kadar güvenilmesinin yanlış olduğunu söyleyenlere, "Yanıyorsunuz, ben onların güvenini sarstığım için onlar da yapması gerekeni yaptı" diye açıklamada bulundu.

Küçük bir güven sarsıntısı bile hayvan ruhunda böyle bir depreme yol açıyorsa, kendisini cezalandıran anne-babası karşısında çocuk, kimbilir hangi acıları ruhuna gömüyordur? Gerisini yetişkinlerin vicdanına bırakıyoruz...

'Kendin Gibi Olma' Pedagojisi

Anadolu Pedagojisi, fitrat pedagojisidir. Başka bir deyişle, bir coğrafyada uygulanan ve sadece o bölgeye has bir pedagoji değildir. Zira Anadolu Pedagojisi'nin elde ettiği sonuçlar, insan ruhunun özgürleşmesine, onun

fitrî olmasına yol açan sonuçlar olduğu için, sadece bu coğrafyada uygulanması gereken bir pedagoji olarak algılanmamalıdır. Zira çocuk terbiyesinde birçok model var ki, çocuğu bir 'şekle sokmak', 'zoraki kişilik' oluşturmak adına onunla çatışma ve bu çatışmadan kârlı çıkma üzerine inşa edildiği halde, Anadolu Pedagojisi, çocuğun bir fitratı olduğunu söyler. Bu fitratın ortaya çıkabilmesi için onun güven içinde ve benliğine saygı duyan yetişkinlerle varolması şartını getirir.